

Leoparden

G.T. di Lampedusa

September 22–24, 2006

Att d. Det ultimata mysteriet. Oftast beskrivs det utifrån, och detta medför ju inga problem. Vem som helst kan ju observera en dende, om n med frskräckelse s dock allra innerst med en triumferande tillfredsställelse ver att inte dela erfarenheten, att frunnas undslippandet (kanske rentav fr alltid?). Men hur kan man beskriva dendet innifrån? ty en sådan erfarenhet kan man per definition inte verleva. Men mngen frfattare frsker med sin fantasi ven mla upp de sista sklvande stunderna som de br upplevas av den som obnhrligt hller p att frintas. De flesta misslyckas (hur man nu kan veta detta), men di Lampedusas frsk knns i alla fall intuitivt sant. Den gamle leoparden knner hur livet ebbar ut. Detta har pgtt en tid, men ju nrmare han kommer slutet desto snabbare tms han p liv. Ja sjlva tmmande av liv sker s snabbt att rummet omkring honom fylles av ett dn, som frn ett vattenfall. Det r livet, hans eget liv som dnar bort. S mycket liv finns det trots allt fortfarande kvar inom honom fr att underhlla en sådan fortgöende derltning. Men hur lng till? Frgves frsker han erinra sig de lyckliga stunderna, men kan bara frammana ngra stycken. Och ven dessa, misstnker han, var egentligen inte skrivor utav livet, utan kanske snarare bara slla frningar om den nirvana som vntar oss alla. Den yttersta insikten steltnar till form. Att existera, att finnas till, bara fr att frintas och frsvinna. Och Leoparden dr med en sista vision, (som dock uppleves av lsaren som av frfattaren pklistrad).

Leoparden r en kort roman, ja snarare en lng novell, dock den har en fyllnad, fr att inte sga mttnad av en lngt lngre krnika. Den berttas via vignetter i vilka lsaren kastas mitt in i en handling. Vad som tilldragit sig dessemellan kan hnvisas till i antydande ordalag och drmed verlmnas till fantasin. Drav illusionen av att mycket mera har beskrivits i romanen n vad som faktiskt har nedtecknats. Stilen r komprimerad, nrmast poetisk, med sensuellt tecknade beskrivningar som frammanar knslolgen, saltade med bittra reflektioner ver livet och mnniskorna. Man tnker oskt p Proust. Dock en lttare form av Proust, utan de lnga p varandra inspirerade sirliga utvikningarna, och framfr allt en stramare form. di Lampedusa r den mera maskulina pennan, utan Prousts fluffigare utsvvningar; en mera relevant frebild vore istllet Stendahl. Samma fokusering p den inre psykologin, samma bittra reflektioner av den som sett allt. Tancredi, den yngre alter ego, kunde i sjlva verket ha varit hmtad ut ur en roman av Stendahl. lskad, inte s mycket av frfattaren sjlv, som av hans alter ego - huvudpersonen fursten Fabrizio, titelns Leopard.

Romanens frmenta historia r historien om en man, den feodale fursten, sprungen ur en av Siciliens ldsta familjer vars vapen r just Leoparden. Leoparden r en katt, en stor katt, dmd till undergng och att efterfljas av sjakaler och hyenor. Leoparden r aristokraten satt att vara herre. Mellan herren och den underlydande rder ett underfrsttt kontrakt. De senare frvntas visserligen tjna sin herre, men i gengld tnjuta hans beskydd. De bda klasserna ingr i en symbios av msesidigt beroende. Med feodalismens fall och kapitalismens genombrott brts detta kontrakt. De gamla herrarna strtdes men ersattes av nya. De nya krvide likavl sin tribut, men hnsynslsare och mera systematiskt och framfr allt operosonli-

gare; och något beskydd, något msesidigt beroende förelg inte mera. Allt detta vet Leoparden. Han vet men väljer att inte agera. Det vore lämpligt. Han har klarsyn och klarsynen gör honom stolt, likaväl som stoltheten gör hans syn klarare. Han ser sina brister tydligt, liksom han ser med en större tydlighet hela den Sicilianska adelns tillkortakommande. Stoltheten som bara är ett annat ord för blindhet för att inte säga ren och skär dumhet. Den envises och blindes bristande fantasi. Huruvida är fursten och hans underste förenade med ett blodsband, och blodet är Sicilien. Men samtidigt, medan en mans dygder är universiella och hans laster individuella, och vad vi lär oss djupast är inte det universiella och det goda, ty detta kan alltid uttryckas, utan det individuella, det som tillhör oss och bara oss, och som endast vi kan förstå och känna. Och som således bara uppstår en gång i tillvaron. Och därmed inser Leoparden på sin djupaste att trots att han har en arvinge och en sonson så är han den sista av sin släkt, ty han har minnena, de unika minnena, medan sonsonen bara har banala minnen, gemensamma för alla. Det är minnena som definerar adelskapet, utan dessa, utan denna tradition funnes inget adelskap¹

Fursten är en stor och reslig man i sin krafts dagar. Författaren låter oss bevittna hans uppstigande ur ett tidigare bad via en förskrämd jesuits gong. Det är en scen ur Rubens som målas fram. För den vridiga bastanta kroppen (en sentida Silenius?) rinner det verflöjande vattnet ned på golvet, som Rhenfloden sprungen ur Alperna. (Och som det vattenfall som mot slutet av hans liv skulle döna runt omkring honom). Han torkar sitt huvud och sitt hår och han låter jesuiten torka de stora fötterna, och när han stiger sig ner och inleder sig i konversation, torkar han sina intimare kroppsdelar.

Närmast med ett didaktiskt anslag låter oss författaren ta del av olika episoder i hans tillvaro, menade att blyxtbelysa furstens feodala funktion. På jakt går han med en underste. På två månader, nästan men inte riktigt. Upp tidigt i gryningsdimman, som vore han på flykt. Landskapet är urldrigt, munniskorna, civilisationen, har endast förmått att skapa tunna grenverk av stigar i den obetvingade naturen, de gamla grekiska kolonialisatorerna skulle ha känt sig lika hemma här som nutidens invånare. Ja i stort har nästan ingenting förändrats. En stackars hare blir dess bytte, och bereder därmed fursten det dubbla njet att både förlora och känna medlidande med sitt offer. Bänder betalar honom i natura. Han tar tacksamt emot dessa tribut, ven om han inser att de är närmast fördömda. Det är gesten som räknas, bandet som förenar, inte den kommersiella nyttan. Fördäktligen kommer aristokraten på obestånd. Han skiter inte sina egendomar rationellt, han ser genom fingrarna, han låter sig medryckas av generositetens vilda impulser, liksom av det mottliga utsvandet. Han strävar. Systemen, präglade i hans gong, är riddad ur ett sådant obestånd. Han har allt, charm, oförvgenhet, livslust, skönhet och driftighet. Allt utom pengar. Låningen är den uppenbara. Föreningen av kapitalistens finansiella muskler och aristokratens andlighet och esprit. Kapitalisten i detta fall utgöres av borgmästaren. Illa rakad, illa klädd, utan manér,

¹ Aristokratin är i motsats till den mera universiella kapitalismen rotad. Den ger ett sammanhang och en geografisk framgång, och framför allt en tid. Barndomens minnen är heliga i den meningen att de mer än några andra präglar en personlighet, och de är fördäktligen ven de sista som frintas i demensens skymning. Om barndomens minnen är inkade till en plats, ett hem, som i sin tur pekar mot tidigare generationer, uppkommer, på gott och ont, en frändling av ting som därmed blir något mera än just tillfällig materia och därmed utbytbar i en kedja av finansiella transaktioner, utan helig, som binder till jorden med till synes oupplösliga band.

men med ett gott affrssinne. Han r hyenan, och fursten kan inte annat n knna en viss fascination infr denna man, som istllet fr att slingra sig varsamt fram i skogen, gr i rta rader genom knen. Hans dotter r vacker, betagande vacker, och fr bde furstens och systersonens munnar att vattnas. Men fr den ldre bjudes inga smultron med grdde, medan den yngre kan med ungdomens rtt ta fr sig. Och han gr det. Inte bara som aristokraten fr att nedlgga ett byte, utan fr att kta och frena.

Frskelse r inte krlek. Varken Tancredi eller den utvalda r frmgna till en sdan sjlvup-offring, en slik frnekelse av den egna personligheten. Frskelsen r en sinnesstmming, en abstraktion, en frvntan. Nrd av sinnligheten r dess objekt, som de gamla grekerena vl visste, utbytbara. De r trolovade, fria att utforska det stora palatset, alla dess gmda rum, gckande sina fljeslagare, de frvirrade frklarna. De drives av trn, men det tillhr spelets regler att denna tr inte fr utmynna i sin utlsning. Denna stndiga vistelse vid trns stup eggjar och brnner och leder till en feberaktig aktivitet. S lyckliga, s berusande lyckliga som de r nu tillsammans, kommer de aldrig senare frunnas vara. Senare kommer tids nog sveket, ledan, hatet; men nu, nu fr stunden rder frjden. Hur mnga rum har inte detta palats, hur mnga gmda och glmda innergrdar? Inte bara palatset breder ut sig, men ven tiden flks upp. Somliga av dessa skrymslen har varit obesakta under generationer, ruvandes p spindelvvsinlindade minnen. Det r som ett hyperboliskt rum, dr allt r s nra. Ja sjlva frskelsen r att svva i ett hyperboliskt rum, dr allt r s nra och allt drmed s mjligt.

Romanen har inte mycket av intrig. Visserligen kastar den oss mitt in i den italienska frihetskampen, men denna frsigr endast i periferin, som p en teaterscen. Vi knner lukten av rk, och ser eldarna vid horisonten. Detta r allt, frutom officeren vid brasan, som rker sin cigarett och frtljer en historia eller tv. Kort sagt det hela framstlles fragmentariskt, endast den insatte lsaren kan frvntas ha en aning om vad dessa allusioner egentligen pekar p. Men konsekvenserna r som sagt vad monumentala.

Det ljuva livet. Den verddiga festen. De dignande matborden. Frfattaren fullkomligt frossar i att beskriva lckerheterna. Fursten njuter ocks, men bara lekamligt. Andligt knner han sig ensam och isolerad. Gsterna r dock hans folk, hans gelikar, trots att de och han egentligen inte har ngonting alls att tala om, ty det r nd bland dessa han ytterst hr hemma.

Tjugo r senare r han p hemvg frn Neapel. Hem till sin sista suck och dd. tfljd av dotter och sonson frdas han genom det syditalienska landskapet. Synen genom tgfinstret gr honom beklmd, trots att det landskap han ser r identiskt med sin hembygds - Siciliens. Hans krafter ebbat ut, snart r han reducerad till en invalid. Han lgges p sngen, genom hotellfnstret kan han blicka ut ver havet, inne i rummet dnar det.